

TÜRKİYE'DE SEKTÖRDEKİ ŞİRKETLER

Türkiye'de katı atık sektörü, 1990'lı yıllarda çeşitli boydan yabancı şirketlerin ilgi alanı haline gelmiştir. 1997-1999 yıllarında ulusal ihalelerde rol alan şirketler incelendiğinde, toplam 50 civarında yabancı şirket olduğu görülmektedir. (Çizelge -1) Yerli şirket sayısı ise ancak 30 civarındadır. (Çizelge -2) Yerli şirketler, dış kredili yatırımlarda tek başlarına değil, yabancı şirketler ile ortaklık halinde varlık gösterebilmektedirler. (Çizelge -3)

Belediyelerin tekelinde bulunan bu alan, ağırlıklı olarak Almanya'nın ve Almanya kökenli şirketlerin etkinlik alanına dönüşmektedir. Almanya'nın az gelişmiş ülkelere kredi vermeyi üstlenmiş olan KfW adlı mali kurumu ön planda yer almış durumdadır. KfW kaynaklı krediler gerektiğinde hibe olarak, ama büyük çoğunlukla borç olarak verilmektedir.

İkinci sırayı Dünya Bankası almaktadır. Dünya Bankası, KfW'dan farklı olarak, sektörde ulusal politikanın ne olması gerektiğini belirlemeye yönelmiş bulunmaktadır.

Etki alanı oldukça sınırlı olmak üzere Fransa'nın üçüncü sırada yer aldığı söylenebilir. Avusturya, İtalya, Kanada, İngiltere kökenli yabancı şirketlere de rastlanmaktadır.

Yerli şirketlerin ağırlıklı bölümünü inşaat şirketleri oluşturmaktadır. Geriye kalan küçük bir kısımda etüd-proje-mühendislik şirketleri yer almaktadır.

Katı atık sektörü ihalelerinde yer alan yerli şirketlerin, sayıca yabancı şirketlerden daha az olması ilginç özelliklerden birisidir. Su ve kanalizasyon sektöründe 70 civarında yabancı şirkete karşın 110 civarında yerli şirket saptanırken, katı atık sektörde sergilenen eşit sayı özelliği üzerinde durulmalıdır. Sayıca üstünlüğün, bilgi ve

teknolojik birikim üstünlüğü ile birleştiği dikkate alındığında, katı atık sektöründeki gelişmelerin tartışmasız biçimde yabancı sermaye tarafından yönlendirildiği ortaya çıkmaktadır.

Belediyeler ve Projeler

1997-Haziran 1999 arasında yapılan ihaleler üzerinde yürütülen inceleme, bu tarihlerde katı atık ihale sürecine giren 13 proje üzerinde gerçekleştirilmiştir.

İhalelerden birisi, **İstanbul Büyükşehir Belediyesi**, Avrupa yakası Katı Atık İşleme Tesisi işidir. Bu işin etüdü RUST + MİMKO + IGA konsorsiyumuna verilmişti. Yapım ihalesine çıkıldığında, işin talipleri yine yerli ve yabancı şirket konsorsiyumları olmuştur.¹

İkinci ihale yine **İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne** aittir. Kemerburgaz Katı Atık Depo Sahası Gaz ve Enerji Tesisleri Projesi, yerli ve yabancı ortaklı 2'si Alman-Türk, biri ABD-Türk, biri İngiltere-Türk ve biri İsviçre-Türk olmak üzere beş konsorsiyumun ilgisini çekmiştir.²

Isparta Belediyesi, 1,7 trilyon TL bedelli Entegre Çevre Projesi Katı Atık Tesisi bölümü³ için müşavirliği Alman FICHTNER + Tugal Çevre Teknolojileri (TÇT) konsorsiyumu almıştır. İş, Almanya'dan alınan kredi ile başlamıştır. Alman kredi kurumu KfW'dan katı atık fizibilite ihalesi için 500.000 Mark hibe kredi verilmiştir. Yapım ihalesi 1999 yılında ilerlemiş ve 15 milyon mark Alman kredisi ile açılan ihale işlemiyle Alman şirketleri ilgilenmiştir.⁴

Erzurum Büyükşehir Belediyesi ve Samsun Büyükşehir Belediyesi için ayrı ayrı verilen 18'er milyon mark tutarında Alman

¹ NOELL KRC + SİYAH KALEM, Tr+Alm; BÜHLER AG / BÜHLER + ORHAN ÇIRAĞAN, Tr+Alm; ML ENTSORGUNGS UND ENERGIEANLAGEN, Alm; WASTE MANAGEMENT ASIA BV, İng; SİSTEM YAPI + SİSTEM İNŞAAT + DANECO-DANIELI ECOLOGIA, Tr+Tr+İtalya; GÜNGEN+AUSTRIAN ENERGY+KGM AĞIR MAK.SAN., Tr+Avusturya; KOLİN İNŞAAT + ET ENVIRONMENTAL CORP.LEE F.PURCELL ASS., TEKSER + OTV, Tr+Fr; CENGİZ + KRUPP UHDE, Tr+Alm.

² ENKA TEKNİK AŞ + LAMBDA GESELLSCHAFT für DEPONICGOSTECHNIK; TEKSER İNŞAAT + HAASE ENERGIE TECHNIK GmbH (Alm); GÜLERMAK AŞ + MAGUIRE GROUP INC. (ABD); YAPISAL YAPI LTD + SOILTEC SOILS -& GAS LTD. (İng.); PAKBAŞ AŞ + H.UMVELT TECHNIC AG (İsviçre).

³ Ebarapor, 10 Mart, 22 Eylül 97

⁴ FICHTNER + YÜKSEKMAK + TUGAL TEKNOLOJİSİ (TÇT); GKW + TEKELİ GOPA + BC + SİSTEM PLANLAMA; HYDROPLAN + ARCOTRASS + GENT + IGA; IGIP + PLANCO + UBM + TRISCHLER; LAHMEYER INTERNATIONAL + ERM + KENTKUR + IU.

KfW kredileri ile başlatılan Kentsel Katı Atık Projeleri ayrı ayrı ihaleye çıkarılmış; iki ihaleye aynı konsorsiyumlar girmiştir.⁵

Köyceğiz-Dalyan Entegre Çevre Projesi Katı Atık ve İçmesuyu tesisi yapım ihalesi⁶ bedeli 26 milyon mark olarak ilan edilmiştir. İş Alman kredisi ile yapılmıştır; kredi Alman firmaların liderliğinde Türk firmaların katılımıyla yapılmak koşulu ile verilmiştir.

Denizli Belediyesi Entegre Katı Atık Projesi Tesisi, 21 milyon mark Alman kredisi ile başlatılmıştır. IGA + TBASARAN ortaklığı fizibilite işini almış, Alman LAHMEYER INTERNATIONAL+ KENTKUR uygulama projelerini üstlenmişlerdir.

İzmir Büyükşehir Belediyesi Harmandalı Katı Atık ve Uzundere Kompleksi,⁷ 70 milyon frank Fransız Hükümeti kredisi ile gündeme gelmiş, ihaleye Fransız şirketleri CGEA , SARP, ORTEC , GROUP SECHE (ilk ikisi Vivendi'nin yavru şirketleridir), İngiliz şirketleri CL ASSOCIATION ve AIG ile Alman şirketi SDM davet edilmiştir.

Antalya Büyükşehir Belediyesi, Dünya Bankası kredili ve 15 milyon dolar büyüklükte Entegre Çevre Projesi Katı Atık Tesisi bölümünün⁸ danışmanlığı ihaleye çıkarılmıştır. **Bursa Büyükşehir Belediyesi**, Tıbbi Atık Yakma Fırını (TAYAK) Projesi⁹ için Dünya Bankası kredisi almıştır. **Trabzon - Rize Kıyı Hattı Katı Atık Projesi**, Dünya Bankası tarafından 20 milyon dolar kredi ile başlatılmıştır. **Zonguldak Belediyesi**, ZONÇEP kapsamında İspanya Hükümeti'nden 300 milyon dolar tutarındaki Zonguldak Kanalizasyon ve Katı Atık Projeleri için dış kredi almıştır. **İçel Sahil Bandı Belediyeleri Pissu Katı Atık Hizmetleri Birliği**, "Entegre Çevre Projesi"¹⁰ 16 trilyonluk bir iştir. Bunun etüd / mühendislik kontrol-lük kısmı 14 milyar TL olarak belirlenmiştir. Bu işe yerli mühendislik firmaları ilgi göstermiştir: EKOTEK, ÜÇER MÜHENDİSLİK, UBM AŞ.

⁵ GOPA + HYDER; IGA + IGW + RUST + VADI MÜH; AEW PLAN + PLANCO + SNS; LAHMEYER + KENTKUR; FICHTNER + TÇT; KOCKS + ERDUMAN MÜH; IGIP + MET CONSULT.

⁶ Ebarapor, 10 Mart 1997

⁷ Yatırımlar Dergisi, 307, 310.

⁸ Ebarapor, 10 Mart 1997.

⁹ Ebarapor, 10 Mart 1997.

¹⁰ Ebarapor, 1302, 4 Ağustos 1997.

Bazı Yabancı Şirketler Hakkında Bilgiler

İncelenen dönemde Türkiye katı atık piyasasında etkinlik gösteren şirketlerden bazıları ulusötesi, dünya devi tekellerin yavru şirketleri iken, çoğunluğu ve özellikle Almanya kökenli olan şirketler "yabancı şirket" statüsüne oturtulabilecek özellikler taşımaktadır. Bunların piyasada hemen hemen tümüyle Alman resmi kredi kurumu KfW'nun öncülüğünde hareket ediyor olmaları, Dünya Bankası gibi uluslararası mali kurumlardan değil kendi ülkesinin resmi kurumlarından destekle harekete geçmeleri de bu yargıyı pekiştirmektedir. Bununla birlikte, bu ölçütün, ulusötesi yada dünya devi olarak anılan şirketlerin, doğdukları yada merkezlerinin bulunduğu ülkelerin devletlerinden yararlanmadıkları anlamına gelmediğini belirtmekte yarar vardır. Bu kategoride anılan şirketler, örneğin şirket Fransa kökenli ise, Fransız Hazine kredileri ve sigorta fonu COFACE kredileri ile açılan yoldan ilerlemektedirler.

Türkiye katı atık sektöründe fırsat arayan şirketler, çizelge -1'de topluca verilmiştir. Bu şirketlerden ABD ve Fransa kökenli iki dünya devi şirket ile iki Alman kökenli dev şirket şu özelliklere sahiptir.

GKW Consult, GKW Grubu'nun¹¹ uluslararası pazarlarda etkinlik gösteren, 30 civarında ülkede su sağlama, atıksu, katı atık ve çevre mühendisliği alanlarında çalışmaları olan bir Alman şirkettir. Grubun diğer şirketleri, asıl olarak kendi ulusal pazarlarında çalışmaktadır. GKW Consult, iş yürüttüğü ülkelerde temsilcilikler ve bölgesel ofisler açmaktadır. Türkiye'de Ankara ve Adana'da olmak üzere iki ofisi vardır. Bolivya, Bulgaristan, Çin, Ekvator, Fas, Hindistan, Kenya, Libya, Mısır, Nijerya, vb. şirketin temsilcilik açtığı ülkelerden bazılarıdır.

Şirket, GOPA ile ortaklık yaparak Diyarbakır'da DİSKİ Genel Müdürlüğü yatırımlarının danışmanlığını üstlenmiş bulunmaktadır.

Her ikisi de Alman kredisine dayanan Samsun ve Isparta katı atık projelerinde, birinde tek başına diğerinde bir yerli ortakla (Tekeli) ihalelere girmiştir.

¹¹ Bu şirket 1953'de kurulmuş, bugünkü adını 1962'de almıştır. GKW -Gesellschaft für Kläranlagen und Wasserversorgung Mannheim GmbH-, ilk dış projesini 1966 yılında Batı Afrika'da Nijer'de yapmıştır. Şirket'in uluslararası büyümesi henüz 1990'lı yıllarda gerçekleşmiştir. Grup bünyesinde toplam 400 kişi çalışmaktadır.

Şirketin üstlendiği büyük işlerden birisi, 1989-1998 tarihleri arasında Ankara Büyükşehir Belediyesi atıksu arıtma tesislerinin fizibilite çalışmasını yapmak olmuştur.

LAHMEYER International enerji, su ve hidroelektrik enerjisi, ulaştırma ve inşaat sektörlerinde mühendislik hizmeti ve proje yönetimi alanında çalışan Lahmeyer şirketler grubunda yer alan bir Alman şirkettir. Şirket 1500 personel ile 120 ülkede ya doğrudan yada yerli ortaklar ile birlikte etkinlik göstermektedir. Şirketin çalışmaları, Doğu Avrupa ve Asya Pasifik ülkelerinde yoğunlaşmış bulunmaktadır.

OTV - Vivendi, Generale des Eaux adlı, Fransa kökenli ve ulusötesi renkeler sergileyen dünya devi tekelin yavru şirkettir.¹² Su mühendisliği üzerinde çalışmak üzere kurulmuş bu şirket, Türkiye'ye ek olarak aynı adla Rusya'da, İspanya'da, Brezilya'da, Fransa'da ve Biwater OTV adıyla İngiltere'de örgütlenmiş bulunmaktadır. OTV adlı şirketlerin Fransa ve İngiltere'de hisselerinin tümünün Vivendi'ye ait olduğu bilinmektedir.

OTV - Vivendi, Generale des Eaux adlı, Fransa kökenli ve ulusötesi renkeler sergileyen dünya devi tekelin yavru şirkettir.¹³ Su mühendisliği üzerinde çalışmak üzere kurulmuş bu şirket, Türkiye'ye ek olarak aynı adla Rusya'da, İspanya'da, Brezilya'da, Fransa'da ve Biwater OTV adıyla İngiltere'de örgütlenmiş bulunmaktadır. OTV adlı şirketlerin Fransa ve İngiltere'de hisselerinin tümünün Vivendi'ye ait olduğu bilinmektedir.

Waste Management. Gelirlerinin %12'sini uluslararası operasyonlardan elde eden bu şirket, yedi Avrupa ülkesinde, İngiltere, İtalya, Almanya, Finlandiya, Danimarka, İsveç ve Hollanda'da yerleşmiş bulunmaktadır. Avustralya, Yeni Zelanda, Hong Kong ve Endonezya'da imtiyazlar almış, Brezilya ve Malezya'da karma ortaklıklar eliyle işler yüklenmiştir.

Lurgi Bamag GmbH - Azurix - ENRON. Lurgi Bamag adlı şirket, bir Alman şirketi olarak, İzmit Atık Yakma Tesisi yapımında VİNSAN AŞ ile ortaklık kurarak rol almış bir şirkettir. Asıl olarak su mühendisliği alanında uzman olan bu şirket, Eylül 1999'da Azurix adlı bir başka şirket tarafından 30 milyon dolar ödenerek satın alınmıştır. Azurix, genel yönetimi Houston-ABD ve Londra-

¹² Vivendi hakkında bilgi için bkz. *GEAD 1999/1*.

¹³ Vivendi hakkında bilgi için bkz. *GEAD 1999/1*.

İngiltere'de bulunan, su ve atıksu sektöründe su kaynaklarını yönetmek, geliştirmek, bu sektör ile ilgili sanayi girdilerini üretmek işleri ile uğraşan "küresel su şirketleri"nden biridir. Kendisi bir dünya devi olan Azurix, gerçekte bir yavru şirkettir. Ana şirket, ENRON adlı dünya devi enerji şirketidir. Bu şirket, Türkiye'de Marmara elektrik işletmeciliği imtiyazını almıştır; dünyanın pekçok ülkesinde enerji alanında varlık göstermektedir.

Lurgi Bamag, Azurix, Enron zinciri, Dünya Bankası'nın su projelerini enerji projeleri ile tek havuzda birleştirmek biçimindeki hedefini açıklaması bakımından önemli bir örnektir.

Cizelge -1: TÜRKİYE KATI ATIK SEKTÖRÜNDE YABANCI ŞİRKETLER

1997 Yılında Katı Atık İhalelerine Giren Yabancı Şirketler

1. AUSTRIAN ENERGY (Avusturya)	8. FICHTNER (Alm.)	15. OTV (Fr.)
2. BUSCHER	9. IGA	16. REMO
3. BÜHLER AG/BÜHLER (Alm.)	10. INTER CONSULT Norveç	17. RUST
4. CGEA (Fr)	11. KRUPP UHDE (Alm.)	18. WASTE MANAGEMENT ASIA
5. CL ASSOCIATION(İng)	12. ML ENTSGUNGS UND	BV (İng.)
6. DANECO-DANIELI ECOLOGIA	ENERGIEANLAGEN (Alm.)	
Italy)	13. NOELL KRC (Alm.)	
7. ENVIRONMENTAL CORP.LEE	14. ORTEC (Fr.)	
F.PURCELL ASS (Fr.)		

1998 Yılında Katı Atık İhalelerine Giren Yabancı Şirketler

1. DYWIDAG	8. MAGUIRE GROUP INC. (ABD)
2. HUMVELT TECHNIC AG (İsviçre)	9. MANNESMANN
3. HAASE ENERGIE TECHNIK GmbH (Alm)	10. SIRI SpA (İtalya)
4. HANS BRANCHEIR (Alm.)	11. SOILTEC SOILS & GAS LTD. (İng.)
5. HMB	12. TECKSOL(Kanada)
6. LAHMEYER INTERNATIONAL (Alm.)	
7. LAMBDA GESELLSCHAFT für	
DEPONICGOSTECHNIK (Alm)	

1999 Yılında Katı Atık İhalelerine Giren Yabancı Şirketler

1. ARCOTRASS	9. IGA	17. PACIFIC CONSULT
2. BC	10. IGIP	18. PARSONS BRINCHERHOFF
3. ERM	11. IGW	19. PLANCO
4. FICHTNER	12. IU	20. RUST
5. GENT	13. J. RAIL CORP	21. SNS
6. GKW	14. LAHMEYER INTERNATIONAL	22. TRISCHLER
7. GOPA	15. NIPPON KOEI	
8. HYDROPLAN	16. ORIENT CONST.	

Çizelge -2: TÜRKİYE KATI ATIK SEKTÖRÜNDE YERLİ ŞİRKETLER

1997 Yılında Katı Atık İhalelerine Giren Yerli Şirketler

1. CENGİZ	8. SİSTEM İNŞAAT
2. EKOTEK	9. SİSTEM YAPI
3. GÜNGEN	10. SİYAH KALEM
4. KGM AĞIR MAK.SAN.	11. TUGAL ÇEVRE TEKNOLOJİSİ (TÇT)
5. KOLİN İNŞAAT	12. TEKSER İNŞAAT
6. MİMKO	13. UBM AŞ
7. ORHAN ÇİRAĞAN	14. ÜÇER MÜHENDİSLİK

1998 Yılında Katı Atık İhalelerine Giren Yerli Şirketler

1. GÜLERMAK AŞ	5. TEKFEN İNŞ.
2. İDİL İNŞ.	6. TEKSER İNŞAAT
3. PAKBAŞ AŞ	7. YAPISAL
4. RIZA AKKAYA	
8. YAPI LTD	

1999 Yılında Katı Atık İhalelerine Giren Yerli Şirketler

1. KENTKUR	8. YÜKSEL PROJE
2. SİSTEM PLANLAMA	
3. TEKELİ	
4. TUGAL ÇEVRE TEKNOLOJİSİ (TÇT)	
5. UBM AŞ	
6. VADİ MÜH	
7. YÜKSEKMAK	

Çizelge -3: KATI ATIK SEKTÖRÜNDE ORTAKLIKLAR

1997 Yılında Konsorsiyumlar

Konsorsiyum

BUSCHER + REMO (tem)	İhale Türü
CENGİZ + KRUPP UHDE	Satın Alma
FICHTNER + TÇT MÜH	İnşaat
GÜNGEN + AUSTRIAN ENERGY+KGM AĞIR MAK.SAN	Tesis
KOLİN İNŞAAT + ET ENVIROMENTAL CORP.LEE F.PURCELL ASS.	İnşaat
ML ENTSORGUNGS UND ENERGIEANLAGEN	İnşaat
NOELL KRC + SIYAH KALEM	İnşaat
RUST+ MİMKO+IGA	Etüd
SİSTEM YAPI + SİSTEM İNŞAAT + DANECO-DANIELI ECOLOGIA	İnşaat
TEKSER + OTV	İnşaat
WASTE MANAGEMENT ASIA BV	İnşaat

1998 Yılında Konsorsiyumlar

Konsorsiyum

DEPONICGOSTECHNIK (Alm)	İhale Türü
ENKA TEKNİK AŞ + LAMBDA GESELLSCHAFT für	İnşaat
GÜLERMAK AŞ + MAGUIRE GROUP INC. (ABD)	İnşaat
İDİL + DYWIDAG	İnşaat
LAHMEYER INTERNATIONAL +KENTKUR	*
PAKBAŞ AŞ + H.UMVELT TECHNIC AG (İsviçre)	İnşaat
RIZA AKKAYA + HANS BROCHEIR	İnşaat
TEKFEN + HMB	İnşaat
TEKSER İNŞAAT + HAASE ENERGIE TECHNIK GmbH (Alm)	İnşaat
YAPISAL YAPI LTD + SOILTEC SOILS & GAS LTD. (İng.)	İnşaat

1999 Yılında Konsorsiyumlar

Konsorsiyumlar

AEW PLAN + PLANCO + SNS	İhale Türü
FICHTNER + TÇT	İnşaat
FICHTNER + YÜKSELMAC + TUGAL ÇEVRE TEKN.(TÇT)	K. Müşavirliği
GKW + TEKELİ	Kontrol Müşavirliği
GOPA + BC + SİSTEM PLANLAMA	Kontrol Müşavirliği
GOPA + HYDER	İnşaat
HYDROPLAN + ARCOTRASS + GENT + IGA	Kontrol Müşavirliği
IGA + IGW + RUST + VADİ MÜH	İnşaat
IGIP + MAT CONSULT	İnşaat
IGIP + PLANCO + UBM + TRISCHLER	Kontrol Müşavirliği
KOCKS + ERDUMAN MÜH.	İnşaat
LAHMEYER Int. + KENTKUR	Kontrol Müşavirliği
LAHMEYER Int. + ERM + KENTKUR + IU	Kontrol Müşavirliği